UN RECENT MEMBRU AL „ŞCOLII LINGVISTICE DE LA IAŞI”: PROFESORUL ALEXANDRU GAFTON

Prof. univ. dr. Lucian Chişu
Universitatea „Valahia” Tîrgovişte,
Institutul de Istorie şi teorie Literară
„G. Călinescu” – Academia Română,
Muzeul Naţional al Literaturii Române – Bucureşti
lucianchisu@gmail.com

Reprezentant al celei de-a patra echipe de lingvişti-cercetători ai generaţiilor succesive care formează Şcoala lingvistică ieşeană, profesorul Alexandru Gafton este posesorul unei „cărţi de vizită” impresionante. În date esenţiale, pe lîngă cursurile ţinute în amfiteatrele studenţeşti, dl. Alexandru Gafton a semnat şapte cărţi de autor, elaborate în ceva mai mult de un deceniu, constituind studii temeinice consacrate istoriei limbii române, vechilor tipărituri religioase, particularităţilor legate de traduceri şi de receptarea lor, influenţelor care au marcat evoluţia şi normele limbii române literare. Este autorul a patru ediţii ştiinţifice în care se oglindesc perfect şi nuanţat aceleaşi preocupări. Printr-o altă faţetă a personalităţii sale, aceea de traducător, profesorul Alexandru Gafton face cunoscută via sa curiozitate ştiinţifică extinsă asupra celorlaltor sfere ale limbajului şi prin popularizarea unor cărţi fundamentale despre istoria limbii latine şi lingvistica romanică, despre „viaţa cuvintelor” studiată în semnificaţiile lor, ca şi a unor chestiuni ţinînd de filozofia limbii. Autorul (şi traducătorul) celor de mai sus face parte din societăţi şi organizaţii ştiinţifice precum Observatoire Européen du Plurilinguisme; Seminàrio Medieval

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Literatura, pensamento e sociedade, Instituto de Filosofia, Porto, Association de théorie, histoire littérarie et traductologie „Fabula", fiind co-inițiator şi co-organizator al Asociației Culturale „Text şi discurs religios" şi al Conferinței Naționale „Text şi discurs religios" (opt ediții 2008-2015), iar nu în cele din urmă, membru fondator al Societății Române de Dialectologie. Mai trebuie arătat că dumnealui este conducătorul grantului Corpus electronic al textelor româneşti vechi (1521-1640) (CETRV), finanțat prin ANCSI, şi deține calitatea de membru în comitetele de redacție ale unor prestigioase publicații filologice („Analele Universității «Alexandru Ioan Cuza», din Iaşi", seria Lingvistică, „Studii şi cercetări de onomastică şi lexicologie", „Diversiteé et identiteé culturelle en Europe").

În semn de înaltă apreciere a activității din cîmpul academic, profesorul Alexandru Gafton a fost ales membru în *Comisia de Limbi şi Literaturi* a ARACIS şi numit preşedinte al Comisiei de filologie a C.N.A.T.D.C.U, o sarcină pe cît de onorantă, pe atît de dificilă, uneori chiar ingrată.

Printre realizările sale cele mai importante se află înființarea publicației „Diacronia", pe care o conduce în calitate de redactor-şef, revistă on line cu o foarte bună vizibilitate în mediile ştiințifice de pe globul terestru, prezentă în zeci de baze de date internaționale. Datorită eforturilor, deloc de neglijat, ale redactorului-şef, „Diacronia" a devenit o fereastră deschisă spre orizontul fascinant al dezbaterilor din ştiința limbajului, prilej de diseminare a celor mai valoroase cercetări româneşti şi o reală oportunitate pentru afirmarea celor dornici, tineri sau maturi, să facă ceva durabil în domeniul lor de activitate, să participe la dialogul ştiințific din epoca post-post culturală.

Toate acestea îndreptățesc cu asupra de măsură motivațiile reuniunii din această zi, consacrată decernării titlului de Doctor Honoris Causa al Universității „Valahia" din Tîrgovişte profesorului Alexandru Gafton.

*

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Vom dezvolta cu parcimonie cîteva dintre ideile care formează axa profesională şi reţeaua interdisciplinară a succintului profil cărturăresc de mai sus. Alexandru Gafton a văzut lumina zilei în urmă cu 50 de ani în orăşelul minier Cavnic, din Maramureş, unde alături de limba maternă a deprins şi primele cunoştinţe de limba maghiară. După absolvirea studiilor gimnaziale şi liceale a urmat, între 1990-1994, cursurile Almei Mater Iassyensis, interval care coincide cu schimbarea din temelii a sistemului social şi politic românesc. În acei primi ani dătători de speranţe cu privire la normalitate – perioadă despre care astăzi se vorbeşte în termeni foarte critici din cauza înţelegerii profund greşite a sensurilor unor noţiuni precum democraţie şi libertate – cei care au ştiut pe ce cale vor să meargă în viaţă şi-au urmat cu temeritate aspiraţiile, ulterior avînd parte de împliniri. Cred că acest lucru se poate spune, apăsat, despre tînărul student de atunci şi încă tînărul profesor de acum: abstraşi, vuietului vremii, primul se familiariza cu atmosfera studioasă din vechea capitală moldavă, cel de astăzi a devenit un important membru al familiei cunoscută în istoria lingvisticii româneşti sub denumirea „Şcoala lingvistică ieşeană". În timpul studenţiei, pasiunea sa pentru adîncirea studiului limbilor frecventate (română, maghiară, germană, franceză engleză) şi-a extins complementaritatea în aria culturală a limbilor latină, greacă veche şi slavonă. Licenţa, avînd drept subiect *Barbarismul. Trăsături caracteristice şi tipologie (cu exemplificări din limba română literară contemporană)*, susţinută sub conducerea mai vîrstnicului său viitor coleg, profesorul Eugen Munteanu, reprezintă, nu o despărţire de universitate – cum se petrec lucrurile cu absolvenţii –, ci asumarea pe o treaptă superioară, a aspiraţiilor, unele deja confirmate, ale tînărului devenit preparator, apoi asistent şi colaborator apropiat al profesorului Vasile Arvinte. Propensiunea pentru studiul idiomurilor de contact inter-etnic cu limba maternă, al acelora de largă circulaţie, ca şi a limbilor considerate sfinte din punct de vedere religios, reprezintă un

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

fapt deosebit de semnificativ pentru formaţia tînărului cadru didactic universitar. Acesta urcă nu atît repede, cît cu paşi fermi treptele ierarhiei universitare, mediul de cultură ştiinţifică în care activează punîndu-şi inconfundabil amprenta asupra omului de ştiinţă care a devenit. Este lucru ştiut că nimic nu se poate realiza în filologia românească dacă, referitor la istoria şi evoluţia expresiei materne, nu se are în vedere cunoaşterea îndeaproape a limbilor romanice, slave, a germanei şi maghiarei, a unor limbi orientale care au contribuit, în epoci şi proporţii diferite, la configurarea aspectelor ei normative. Perioada de pregătire a doctoratului reprezintă o etapă de fertile cercetări aplicative şi de acumulări provenite din zonele de interferenţă ale studiului limbii române. Ea este, de asemenea, benefică şi semnificativă prin apropierea ştiinţifică de conducătorul doctoratului său, profesorul Vasile Arvinte.

Încă din anul susţinerii tezei de doctorat cu titlul *Studiu lingvistic asupra* ***Codicelui popii Bratul*** *în comparaţie cu alte versiuni ale* ***Apostolului*** *din secolul al XVI–lea* (2000), Alexandru Gafton îşi începe activitatea de valorificare editorială a uriaşului material selectat, cercetat şi ordonat în timpul derulării acestor cercetări. Peste paginile primei sale cărţi tipărite, *Hipercorectitudinea – abordare fonetico-fonologică din perspectivă diacronică şi cu aplicare la palatalizarea labialelor şi la velarizare* (Editura Universităţii „Al. I. Cuza” Iaşi, 2000), se simte veghind privirea mentorului, unul dintre cei mai redutabili specialişti în domeniul foneticii istorice şi descriptive, posedînd urechea perfectă a unui absolvent de seminar teologic şi vasta experienţă, din teren, a dialectologului. Însă, discursul ştiinţific, scris cu mînă sigură, formulările clare, stilul limpede şi ferm este al celui care îl semnează. La fel cristalizarea teoretică, termenii decizionali, exemplele şi concluziile rezultate. Teren cinegetic al celor ageri la ochiul minţii, despre hipercorectitudine se vorbeşte (şi se ştie) mai puţin astăzi. Vînatul, camuflat în vegetaţia remanentă a pădurilor de hîrtie, se lasă greu prins, deoarece – observă autorul – „explicaţiile

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

încep să deformeze realitatea după chipul teoriei, iar realitatea segmentată artificial este introdusă forțat în filtrele acelei metode." *Hipercorectitudinea* este o excelentă monografie consacrată istoriei acestui fenomen lingvistic. Desfăşurat pe întinderea a 200 de pagini consacrate chestiunii în discuție, studiul profesorului Alexandru Gafton poate fi considerat un vademecum teoretic, întărit de argumentele unei demonstrații ce se sprijină pe citate, explicații şi exemplificări de o varietate invers proporțională îngustimii, ca de fantă, a velarizării şi palatalizării labialelor.

Teza de doctorat, susținută în anul 2000 şi publicată în anul următor, are în vedere *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI–lea. Studiu lingvistic asupra* ***Codicelui Bratul*** *în comparație cu* ***Codicele Voronețean****,* ***Praxiul Coresian*** *şi* ***Apostolul Iorga***, (Editura Universității „Al. I. Cuza", Iaşi, 2001) în care sunt puse față în față cele patru versiuni (existente) ale *Apostolului*, constituind documente variabile ca dimensiune, provenite din arii lingvistice diferite şi prezentînd urme certe ale relațiilor de filiație. Rezultat al cercetărilor întreprinse pe un material cu mult mai amplu, teza evidențiază interacțiunea limbii române cu slavona şi cu limbile vii, modificările structurale şi de conținut care precedă apariția acestui proces îndelungat, dominat de ezitări şi de eforturi depuse în scopul stabilizării terminologiei viitoarelor norme din ansamblul limbii. Abscisa şi ordonata, punctele carteziene ale acestei investigații, vor fi repoziționate în cărțile ulterioare încheierii doctoratului, prin reluarea temei sub vechi dar şi actuale cerințe, elaborate în strînsă determinație cu dinamica domeniului. În aceste noi apariții editoriale, primite cu elogii în mediul restrîns al specialiştilor, blocurile teoretic şi demonstrativ, precum şi certitudinile la care a ajuns cercetătorul par a se afla sub un cer de azur. Nimic, însă, nu este mai înşelător decît această imagine, deoarece nimeni în ştiință nu poate sta sub zodia imperturbabilei seninătăți – ca să citez un polemist iubitor de autenticism. În realitate, pe fundalul acestor

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

contribuţii se profilează torturanta confruntare cu tema şi căutare de sine a doctorandului şi cercetătorului de mai tîrziu.

Codicele Bratul (Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2003) prelucrează o parte din zăcămintele excavate în perioada stagiului pregătitor al doctoratului. Operaţiunea de aducere la lumină continuă cu toate cele patru versiuni ale *Apostolului* şi constă din facsimilarea originalului, însoţită de traducerea şi semnalarea contrastivă a diferenţelor de text din aceste versiuni. Studiul filologic de 112 pagini prezintă documentul în datele sale istorice, temele majore ale cercetării, principiile de transcriere, chestiunile ţinînd de grafie (semnele de punctuaţie, suprascrieri şi prescurtări, ligatură, slove şi greşeli de scriere, dittografii), totul într-o riguroasă organizare a ideilor, concretizate, la final în concluzia că „studiul comparat al celor patru texte evidenţiază faptul că la sfîrşitul secolului al XVI-lea normele limbii române din compartimentele fonetic, gramatical, lexical erau oscilante, iar normele ortografice în curs de constituire".

La doi ani după publicarea tezei şi textelor complementare investigaţiilor făcute cu acest prilej, continuate prin adăugarea în tot acest răstimp de material documentar şi de meditaţii asupra chestiunilor încă litigioase, profesorul Alexandru Gafton publică studiul intitulat *După Luther – sau despre traducerea textelor vechi biblice* (Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2005), carte al cărei titlul are profunde semnificaţii. Autorul insistă asupra ideilor reformatoare ale lui Luther, de emancipare faţă de unele postulate ale dogmei, idei care fixează un moment de răscruce în existenţa umanităţii prin de-acum bine cunoscutele repercusiuni ale tiparului şi traducerilor asupra formării limbilor literare naţionale, evoluţiei şi apariţiei normelor în cadrul acestora, totuşi datorînd enorm mijloacelor prin care religia a influenţat mentalităţile, educaţia, morala, concepţia despre lume, raporturile sociale, raporturile atitudinale izvorîte din ele ş.a.m.d.

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Urmare a acestei lungi şi productive stăruinţe intelectuale pe marginea textelor vechi religioase şi a variilor modalităţi prin care acestea au contribuit în etapele definitivării normei literare, despre care profesorul Alexandru Gafton a scris în succesivele apariţii prezentate mai înainte, dar şi rod al travaliului pregătirii şi susţinerii unui curs de traductologie biblică în faţa studenţilor şi masteranzilor de la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Zurich, vede lumina tiparului studiul *De la traducere la normă literară* (Editura Universităţii „Al. I.Cuza", Iaşi, 2012), volum în care cercetările anterioare sunt reluate într-o nouă concepţie redacţională, „cu opinii care să decurgă din prelucrarea mai limpede a unor rezultate lipsite de zgura propriei lor prospeţimi". Ideea călăuzitoare a noii apariţii constă în elaborarea unui text mai accesibil decît precedentele, atît cititorului străin, nefamiliarizat cu unele aspecte ale evoluţiei limbii române şi cu problemele textului biblic, cît şi cititorului român dornic de cunoaştere într-un domeniu atît de specializat. Un alt obiectiv al acestui studiu îl reprezintă aprofundarea teoriilor susţinute în lucrările anterioare, coroborate cu aspecte şi material probator inedit, favorabil unei mai largi deschideri analitice şi unor unghiuri noi de abordare experimentală. Contradicţii care stăruiau în trecutele cercetări sunt armonizate în studiul de faţă, iar sfera conceptuală nuanţată. Apropierea de modelul Ivănescu este evidentă mai ales în acest ultim studiu, începînd cu sumarul care conţine, cu un termen preluat din literatura religioasă, *spunerile* (expoziţia coerenţei interne) a fiecărui capitol în parte şi continuînd cu structurarea teoretică ce însoţeşte analiza: Biblia în lumea europeană, traducerile ca act cultural, prefeţele, sursele primare, de norma literară pînă la greşelile de traducere ori de tipar, riguros ordonate şi prezentate comprehensiv.

Precizam, în uvertură, că profesorul Alexandru Gafton a fost student al Almei Mater Iassyensis, fiind primit în relativ scurt timp în familia cărturarilor care menţin viu, de aproape un secol, spiritul şcolii lingvisticii ieşene.

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Trebuie să adăugăm că învăţămîntul academic românesc dispune de trei asemenea „şcoli" lingvistice (aparţinînd centrelor universitare Iaşi, Bucureşti şi Cluj), fiecare cu specificul ei, fiecare cu merite şi contribuţii de excepţie în istoria domeniului atît sub aspect calitativ, cît şi emulativ, dacă este să invocăm poziţia ocupată de-a lungul timpului. Fiecare dintre aceste şcoli s-a născut la iniţiativa unui mentor concretizîndu-şi activitatea ca urmare a preluării şi dezvoltării originale a unei intuiţii, a unui gînd embrionar aparţinînd întemeietorilor acestora. În conformitate cu adevărul istoric, mişcarea constituită de universitarii ieşeni strînşi în jurul savantului lingvist Al. Philippide dispune de întîietate, avînd rolul unei avangarde cel puţin din punct de vedere cronologic sau diacronic, ca să folosim şi noi preferinţa lexicală absolută a celui întîmpinat astăzi în Capitala istorică a României cu heraldicul însemn ştiinţific de doctor pentru meritele ştiinţifice şi buna sa reputaţie în straturile rarefiate ale acestui înalt domeniu. În opinia noastră profesorul Alexandru Gafton este, dacă apelăm iarăşi la diacronie, cel mai tînăr şi prin acest indiciu, cel mai recent dintre membrii elitei cu o tradiţie şi un rol inconfundabile în istoria lingvisticii româneşti. Personalitatea d-lui ştiinţifică se arată atît de profund înrîurită de concepţiile precursorilor, încît prezentarea, măcar succintă, a orientărilor interne ale acestei şcoli, ni se pare de neevitat. Totuşi, pentru a nu abuza pînă la răsfăţ de libertăţile digresive, informaţiile următoare sunt aduse la cunoştinţa onoratei societăţi intelectuale prezentă la acest moment festiv, pe filonul cercetărilor sale.

Şcoala lingvistică de la Iaşi s-a grupat în jurul teoriilor despre istoria limbii române şi a concepţiei privind limbajul elaborate de Al. Philippide, profesor al universităţii ieşene şi din anul 1900 membru titular al Academiei. Între primii săi discipoli s-au aflat Gh. Ghibănescu, Vasile Bogrea, romanistul de reputaţie mondială Iorgu Iordan, Giorge Pascu şi Dimitrie Găzdaru, colegii acestuia. Următoarea generaţie, formată din G.

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Ivănescu, Ion Şiadbei, Grigore Scorpan, Haralambie Mihăescu, îl dă, alături de Iorgu Iordan, pe cel mai important reprezentant al direcţiei acestei şcoli, profesorul G. Ivănescu, lingvist şi teoretician care a avut neşansa să trăiască şi să activeze într-o perioadă istorică, politică şi socială care nu s-a ridicat la înălţimea vocaţiei lui ştiinţifice. Continuator pe toate planurile al teoriilor lui Al. Philippide, de la cele referitoare la importanţa bazei de articulaţie şi rolul celei psihologice, la fonetică şi fonologie, pînă la principiile de istoria limbii, pe care le-a dezvoltat şi susţinut, personalitatea profesorului G. Ivănescu a avut alura, la rîndul lui, a unui savant enciclopedist care a dominat orizonturile şi a împins fruntariile şcolii lingvistice ieşene pînă la *ultima Thule* (lîngă cruce, pe o modestă bucată de marmură funerară, au fost inscripţionate cuvintele lui Iorgu Iordan: „Habemus Papam!"). Profesorul G. Ivănescu a fost considerat, pe bună dreptate, mentorul noii familii de lingvişti în jurul căruia avea să se constituie, în scurtul răstimp al funcţionării sale în Iaşi, cea de a doua echipă (din existenţa istorică) a acestei şcolii. Pentru că unii dintre noi au avut privilegiul de a fi audiat cursurile profesorului Ivănescu şi, concomitent, pe ale foştilor săi studenţi, deveniţi între timp personalităţi ale vieţii universitare, îi amintim cu pioşenie pe Vasile Arvinte, Alexandru Andriescu, Ecaterina Teodorescu, Ştefan Giosu. Anvergura ştiinţifică a profesorului G. Ivănescu fiind greu de atins, foştii săi studenţi au preluat ariile mai importante ale preocupărilor sale lingvistice. Vasile Arvinte a devenit unul dintre cei mai apreciaţi specialişti în domeniul istoriei limbii române şi foneticii istorice, în dialectologie, cu substanţiale contribuţii istorice şi lingvistice pe tema Român-Românesc-România. Alexandru Andriescu l-a continuat pe G. Ivănescu în studiul stilisticii, de la cele mai vechi texte pînă la limba literaturii artistice moderne. Ecaterina Teodorescu s-a specializat în studiul sintaxei limbii române, iar Ştefan Giosu în cel al dialectologiei.

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Dacă ni se permite o favoare – o considerăm oportună informării complete din *Laudatio* – adăugăm că, alungat şi ostracizat din Iaşi, profesorul G. Ivănescu, a fost reintegrat în 1962 învăţământului superior la Timişoara, unde, pînă în 1969, a format o serie strălucită de universitari şi cercetători lingvişti: Ştefan Munteanu, „primul doctorand" al reabilitatului ştiinţific, V. D. Ţâra, Vasile Frăţilă, Ileana Oancea. Cu toate că aceştia au activat şi activează în Banat, ei aparţin direcţiei promovate de principalul „elev" al lui Al. Philippide. Alăturăm liste astfel completate şi numele ultimului dintre fidelii colaboratori ai lingvistului ieşean, după întoarcerea „acasă": cercetătoarea Carmen Gabriela Pamfil. Ea l-a secondat pe marele învăţat şi, după extincţia acestuia, a dus mai departe, solitară, munca de reeditare filologică a operei ştiinţifice a lui Alexandru Philippide. Continuatorul incontestabil şi cel de-al treilea mentor al familiei perpetue a şcolii ieşene a fost profesorul Vasile Arvinte, studentul favorit, cel mai bun student, cum se spune, căruia profesorul G. Ivănescu i-a predat simbolic ştafeta şcolii lingvistice iniţiate de Philippide. La plecarea profesorului Arvinte din această lume, intervenită în urmă cu cinci ani (2011), cel care duce mai departe această făclie este sărbătoritul de astăzi.

Am ţinut să facem recurs la istorie şi să invocăm numele seriilor de cercetători devotaţi aceleiaşi cauze, spre a prezenta onoratei asistenţe aleasa familie a oamenilor de ştiinţă căreia profesorul Alexandru Gafton îi aparţine.

Se cuvin spre justificarea acestei întinse digresiuni să arătăm în ce constau identificările profesorului Alexandru Gafton cu iluştrii săi precursori. Sub multiple aspecte, cel care va primi în minutele imediat următoare titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universităţii noastre, ilustrează şi se ilustrează în tradiţia acestei şcoli. Marile ei contribuţii în domeniul problemelor capitale ale istoriei limbii române şi a teoriilor lingvistice susţinute generaţie de generaţie se răsfrîng asupra personalităţi sale, în timp ce elanurile profesorului Alexandru

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Gafton, ca şi energiile revigorante ce le însoţesc sunt, am zice, subordonate deplin conştient acestora.

Enunţăm principiile şcolii lingvistice ieşene, după cum le-a selectat profesorul Alexandru Gafton în urma lecturii atente a celor două volume ale lui Al. Philippide din *Originea Românilor* (1925, 1928). Sărbătoritul de azi (care semnează postfaţa la reeditarea din 2014-2015) arată că, spre a se ajunge la înţelesurile de profunzime ale amplului studiu al întemeietorului, acesta trebuie citit nu odată, ci de mai multe ori. Aşa a procedat domnia sa, filtrînd din imensul corpus de informaţii şi comentarii, cerinţele efortului organizatoric, judecata şi metodele, iar nu în ultimul rînd conduita (etica) omului de ştiinţă. Le redăm pe scurt: principiul adevărului ştiinţific, moralitatea ştiinţei prin apropierea de raţiune şi spirit, documentarea temeinică, verificarea atentă a faptelor (Al. Philippide atrăgea atenţia, de pildă, asupra erorilor perpetuate de la un autor la altul din cauza unor banale greşeli de tipar, neverificate şi, de aceea, neevidenţiate în lunga serie a celor care le-au împrumutat), corecta observare a realităţii, rigoare în receptarea / elaborarea elementelor de teorie, metodă severă de lucru, strînsă, neîngăduitoare înlănţuire logică, tendinţa de a epuiza o temă, cercetarea profundă, prezentarea exhaustivă a tuturor aspectelor sau valenţelor pe care tema le poate oferi.

De aceea, pe bună dreptate cel mai tînăr dintre reprezentanţii de astăzi ai aceste direcţii consideră că *Originea românilor* reprezintă „piatra de temelie" a Şcolii lingvistice da la Iaşi pe care, adăugăm noi, s-ar putea grava semnificativul enunţ philipiddian, reprodus aici cu parcimonie: „Nu că ştiinţa este uşoară trebuie faci să [se] creadă..., ci din contra, că e grea, după cum şi este […] Cine se tîmpeşte de multă carte, acela era tîmp de acasă". Teribilă sentenţie, crud adevăr: „Nu că ştiinţa este uşoară…, ci din contra, că e grea, după cum şi este!", iată!, asumat modelul spartan al necruţării. Alte caracteristici, şi ele definitorii în rîndul membrilor din epoci diferite ai acestei confrerii profesionale, le reprezintă pe de o parte modestia şi

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

demnitatea pe de alta, cea de a doua ridicînd mîndria de a fi om de ştiinţă român la rangul de noblețe. Au practicat-o corifeii şcolii lingvistice ieşene, o practică şi discipolii lor. Iată, spre exemplu, o afirmație a profesorului Gafton, extrasă din prefața studiului *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI–lea*, care a fost, la origine, teza sa de doctorat, în care aduce un cald omagiu conducătorului său ştiinţific în termeni de o exemplară modestie: „Asumîndu-mi toate lipsurile prezentei lucrări, trebuie să mulțumim totodată pentru părțile ei bune celui care ne-a inițiat în ştiința istoriei limbii, ne-a călăuzit apoi în anii doctoratului, domnului profesor doctor Vasile Arvinte, cel care ne-a acordat privilegiul de a ne considera printre elevii Domniei sale şi de a ne transmite învățătura necesară accesului la comunitatea ştiinţifică". De altfel, alături de profesorul Arvinte, făcînd parte din colective restrînse, profesorul Gafton s-a numărat printre colaboratorii mentorului său în realizarea editorială a *Bibliei de la Bucureşti. 1688*, (Editura Universității „Al. I. Cuza", Iaşi, 2 vol., 2001-2002) şi *Paliei de la Orăştie.*1582 (Editura Universității „Al. I. Cuza", Iaşi, 2005), îngrijirea volumului de contribuții etimologice *Raporturi lingvistice româno-germane* (Editura Egal, Bacău, 2002), ori prin semnarea prefeței la studiul Normele limbii literare în opera lui I. L. Caragiale (Editura Demiurg, Iaşi, 2007). În prefața la care am făcut referire, apar, din nou, preluate şi subtil exprimate aprehensiunile cu privire la de viziunea lingviştilor şi aceea a istoricilor şi criticilor literari în chestiunea interferenței limbii cu literatura. În detrimentul studiilor despre bogăția şi varietatea limbajului lui Caragiale, în care se reflectă stadiul de dezvoltare a limbii din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe care le aduc lingviştii, criticii şi istoricii literari vizează exclusiv şi restrictiv limba eroilor ca instrument de portretizare. Citățm cu plăcere (estetică) acidele pasaje din prefața semnată de profesorul Alexandru Gafton, discipolul său: „Trecînd prin numeroase şi variate etape – de la judecarea din perspectiva formei şi a sensului textului

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

literar, la căutarea în profunzime a semnificațiilor de care nici măcar autorul textului nu fusese conştient, apoi, la oscilația între anchetarea autorului şi a operei sale (împreună sau separat), trecînd prin momentul impresionist (care indică subtil tendința de autonomizare a criticii literare) şi ajungînd la refuzul oricăror constrîngeri, tinzînd să devină gen autonom –, critica şi istoria literară se arată a fi pradă leneşă tuturor tribulațiilor spiritului uman nedomolit (…) Apelul la antropologie, biologie, chimie, fizică, istorie, psihologie, sociologie şi la multe alte logii rămîne convenabil atît timp cît funcționează principiul îmbătător al autonomiei. De acolo se pot împrumuta ori lua oricîte explicații, se pot extinde oricîte principii, se pot extrapola oricîte argumente, învăluind orice discurs cu aroma rigorii şi temeiniciei, exilînd ritualul asumării de obligații. Perspectivele ştiințifice devin surse generoase care nu impun constrîngeri. Critica poate sista în orice clipă apelul la ştiință, chiar în mijlocul unei argumentații fiind tentată a susține că principiile ştiinței sunt valabile doar pînă la acel punct, *dincolo* de care arta rămîne de capul ei. Spectacolul tragic, însă, este oferit de situația (nerară) în care patima construcției hermeneutice conduce la emanciparea pînă şi față de opera literară discutată, construcția criticului abandonînd humusul operei şi plutind în aburii propriei imaginații. Ajuns aici, omul de ştiință, cel care ştie la ce bun poeți, se întreabă: la ce bun astfel de critici literari? Cînd opera de artă devine o plantă în voia valurilor ori curenților hermeneutici, adică un obiect pe care imaginația oricăruia (de la criticul literar competent pînă la cititorul pasionat) se poate exersa la nesfîrşit spre propriul deliciu, eventual însoțit de cel al persuadării celorlalți – adică devine un pretext –, putem asista, în cel mai bun caz, la apariția unui nou gen artistic. Altfel, oricîte gînduri şi emoții ar fi pus scriitorul în opera sa, oricît de generos ar fi fost el cu cei care-i deschid opera cu lama, o viață de înger nu i-ar ajunge pentru a învăța despre opera sa de la critici. Dintre debusolantele limite ale interpretării – tot mai avid căscate –, ar privi la nemăsurații

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

coautori care-i tranşează opera, scăpînd, însă, de frămîntările lui Ladima". (…) *Normele limbii literare în opera lui I. L. Caragiale,* este o cercetare ştiinţifică de tip monografic, realizată cu mijloacele şi instrumentele filologului şi lingvistului diacronist, efectuată de către un reputat istoric al limbii (…) un manual – construit conform disciplinei şi rigorilor lingvisticii diacronice – care indică limite, induce ordine şi ierarhie, trasează hotarelele posibilităţilor, toate în vederea înţelegerii textului, ceea ce nu doar stimulează analiza şi interpretarea pertinentă, dar, totodată, dezvăluie sprijinul pe care însăşi opera literară îl permite oricărei construcţii ce ar vrea să o expliciteze sau doar să pomenească de la aceasta. (…) Volumul de faţă este semn că analiza operei literare trebuie să aibă în punctul de plecare (sau, măcar ar trebui să valorifice) analiza lingvistică a respectivei opere

întreprinsă de un specialist în diacronie".

Nu am fi insistat asupra aspectului polemic pe care îl îmbracă uneori dialogul dintre limbă şi literatură, dacă acesta n-ar fi ilustrarea a ceea ce îşi propun şi criticii literari: nu o luptă cu cineva prin intermediul vorbelor, ci una în care teoriile se confruntă unele cu altele în scopul aflării adevărului (în lingvistică), sau pentru a da strălucire imaginaţiei ideilor (în literatură). Autor al evocării cu titlul Polemica ştiinţifică la G. Ivănescu (AUI, 2007), profesorul Gafton deţine, ca şi marele său înaintaş, arta aserţiunilor socratice, în cadrul cărora argumentele sunt suverane, iar discursul măieutică.

*

Limpezimea textelor semnate de profesorul Alexandru Gafton, lăsă vederii ideile clare, fără umbre sau alte contururi metaforizante şi în articolele ori studiile de mai mici dimensiuni. Grupate în varii domenii ale cercetării lingvistice, urmînd fluxul heraclitian al veşniciei şi schimbării, din substanţa lor se detaşează următoarele specializări şi competenţe dobîndite, se va vedea, legate osmotic de tot ceea ce s-a spus pînă acum.

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

În domeniul românisticii, mai precis ale etimologiei, atrag atenția *Observații asupra originii expresiei* ***copil din flori*** (1995-1996), *Rom.* ***frînghie*** *şi posibilele sale etimologii* (1997), *Rom.* ***sîrg*** (1997), *Polivalența la nivel lexical. Un caz: vrom. a ținea*, toate publicate în Analele Universității „Al. I. Cuza" din Iaşi şi cărora le adăugăm şi articolul *Uzul, valorile şi dispariția unor termeni: fățărie, a fățări, fățărnicie, a fățărnici, fățarnic*, apărut în „Limba română" (2012).

În aria de mai vastă cuprindere a aceleiaşi tematici, trebuie integrate şi punctele de vedere exprimate în articolele privind influențele survenite între idiomuri, precum şi cele dintre limba română şi traducerilor biblice: *Observații asupra conceptului biblic 'chemare'* (*Traducerea gr.* kalevw *în limbile română, germană şi maghiară*), în ASUI (2000-2001), *Elementul slavon în Palia de la Orăştie*, în „Philologos" (2007), *Relația dintre elementul maghiar şi cel slavon în limba română*, în volumul colectiv *Români majoritari/Români minoritari: interferențe şi coabitări lingvistice, literare şi etnologice* (Editura Alfa, Iaşi, 2007), *Consecințele profunde ale contactelor lingvistice*, din volumul *Omagiu profesorului Grigore Brâncuş* (Bucureşti, 2010), *Avatarii evolutive ale conceptului a educa în textele vechi româneşti*, apărut în „Dacoromania" (2014).

În directă determinație cu textele lingvistice de mai sus, se află şi contribuțiile profesorului Gafton în domeniul literaturii vechi, cu subiect religios punctual: *O ipoteză interpretativă asupra înțelesului sintagmei paulinice* ***a vorbi în limbi****,* în volumul colectiv *Limbaje şi comunicare II*, Institutul European, Iaşi, 1997, *Închideri ale vocalelor româneşti* ***é*** *şi* ***ó***, în AUI (1997), *Su alcuni valori della congiunzione* ***deca*** *in alcune versioni dell'****Apostol*** *del secolo XVI*, în ASUI II (1999), *Negația în versiuni româneşti ale* ***Apostolului*** *din secolul al XVI-lea*, în AUI (1998-1999), *Relația dintre Noul Testament de la Bălgrad (1648) şi textul corespunzător din Biblia de la Bucureşti (1688)*, în *Biblia 1688*, vol. II, Editura Universității, Iaşi, 2002. *Considerații asupra rolului gloselor în vechile texte*

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

româneşti, în „Philologos" (2005), *Numele în Biblie*, în AUI (2005).

Problema emendării traducerilor de texte vechi religioase, a stabilirii surselor şi versiunilor acestora, face obiectul studiilor *Opţiune şi greşeală în traduceri româneşti de texte biblice din secolul al XVI-lea:* ***Codicele Bratul, Codicele voroneţean, Apostolul Coresi, Apostolul Iorga***, în SCL (2000), *Opţiune şi greşeală în traduceri româneşti ale Apostolului din secolul al XVI-lea*, în volumul *Limbaje şi comunicare IV*, (Editura Universităţii, Suceava, 2001), *Aspecte ale traducerii Paliei de la Orăştie*, în volumul „Studia in honorem magistri Vasile Frăţilă" (Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2005), *Traducerea Paliei de la Orăştie reflectată de construcţii de origine ebraică*, în „Philologica Jassyensia", (2007), *Palia de la Orăştie – prima încercare de traducere a textului sacru*, în AUI (2008), *Relaţia dintre sursele traducerilor biblice şi concepţia de la baza acestora*, în volumul „Text şi discurs religios" (2009), *La traduction de texte sacré: entre contraintes et liberteés*, în „Actes du Ier Colloque International Perspectives contemporaines sur le monde médieval" (2009), *Biblia de la 1688. Aspecte ale traducerii*, în volumul „Text şi discurs religios" (2010), *La traduction en tant que lettre et la glosse en tant qu'esprit*, în „Langue et littérature. Repéres identitaires en contexte europeéen", Piteşti (2010), *Asupra unei traduceri din Noul Testament de la Bălgrad (1648)*, în volumul „Text şi discurs religios" (2011), *Particularităţi ale traducerii în Biblia de la Bucureşti şi în Noul Testament de la Bălgrad. Cu ilustrări din* ***Epistola lui Iacov***, în „Limba română" (2011), *Asupra unei traduceri din Biblia* ***de la 1688***, în volumul „In Honorem Vasile D. Ţâra" (Timişoara, 2011), *Reflectarea tensiunii cultural / cultual în procesul de declarare a surselor textului biblic. Cazul vechilor traduceri româneşti*, în AUI (2012), *Dubletele sinonimice în discursul religios*, în AUI (2012, coautor I. Milică), *Sources déclarées et sources réelles. Le cas des anciennes traductions roumaines de la Bible*, în „Synergies

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Roumanie" (2012), *Les avatars conceptuels de la famille du roum. față. Le témoignage des traductions de la* ***Bible***, în RLR (2013), *Valorile conceptului biblic 'chemare' în vechile traduceri româneşti*, în „Limba română" (2013), *Discursul traducătorilor în principalele versiuni româneşti contemporane ale Bibliei*, în volumul *„*Omagiu profesorului G.G. Neamțu la 70 de ani" (Editura Scriptor şi Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015).

Din sfera limbii române literare fac parte cercetările *Aspecte ale constituirii normei literare româneşti în texte din secolul al XVI-lea*, AUI (2000-2001), *Principiul diacronic în edificarea normei literare*, în cadrul colocviului *Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze* (Bucureşti, 2010), *Procesele constitutive ale aspectului literar românesc*, în AUT (2012), *Les caractéristiques de la formation de l'aspect litteraire de l'ancien roumain*, în „Revue Roumaine de Linguistique" (2014), *Caracteristicile de esență ale vechii norme literare româneşti*, în „Balkanarchiv", (2005/2006/2007).

Preocupările din domeniul lingvistici generale şi ale teoriei limbajului transpar în articolele *Concepția lui G. Ivănescu asupra ştiinței foneticii*, în AUI XLIII (1997), *Renaşterea filologiei*, în „Revista de Istorie şi Teorie Literară" (RITL, 2013), *Social dynamics and the linguistic norm*, în „Diversiteé et identiteé culturelle en Europe" (2014), *Esențialitatea diacroniei*, în „Diacronia" (2015). Este evident că numeroasele contribuții enumerate mai sus ilustrează, prin caracterul ocurent al subiectelor cu acelea din cele şapte volumele de studii tipărite, gradul înalt de specializare pe care l-a atins specialistul în studiul epocilor de formare a limbii noastre şi în domeniul filologiei româneşti, a evoluției ei sub aspect vorbit, normativ ori în legătură cu traductologia.

Tot în orizontul preocupărilor pentru limba națională sunt incluse cîteva articole pe care le numim prosopografii, deoarece evocă din punct de vedere ştiințific mari personalități ale lingvisticii româneşti: deja amintitul text *Concepția lui G.*

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

Ivănescu asupra ştiinţei foneticii, în AUI (1997), *Polemica ştiinţifică la G. Ivănescu* (2007), *Originea Românilor – piatră de temelie a Şcolii lingvistice de la Iaşi* (2009), *Bonomia stilului la Sextil Puşcariu* (2013), *Sextil Puşcariu – Neogramaticul* (2015). Acestui scurt capitol i se adaugă prefaţa scrisă la studiul lui Vasile Arvinte, Normele limbii literare în opera lui I.L. Caragiale (2007), în care autorul îşi dezvăluie darurile polemice, influenţate, inclusiv stilistic, de ceea ce a scris în articolul Polemica *ştiinţifică* la G. Ivănescu, de a cărui alură tindem să apropiem o parte importantă a preocupărilor sale. Ca şi ilustrul său înaintaş, profesorul Gafton este tot mai pasionat şi de alte domenii ale cunoaşterii îmbinînd în anii din urmă viziunea sa asupra limbajului cu problematicile filosofiei şi cu multiculturalismul vremurilor pe care le trăim: *Celălalt*, în volumul *Geografii identitare şi identităţi culturale* (Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014), *What Do Translations Do?* şi *Puterea imaginii, dominaţia conceptului, forţa cuvîntului*, ambele în *Globalization and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives* (Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2014, 2015), *Donc*, în „Langue et littérature. Repères identitaires en contexte européen" (Piteşti, 2011), *Organicitatea ştiinţei*, în „Diacronia" (2015).

*

Încheiem succint prezentarea unora dintre cărţile, studiile şi articolele purtînd semnătura profesorului Alexandru Gafton, insistînd pentru ultima oară asupra faptului că universul cercetărilor din domeniul istoriei limbii, ca şi al evoluţiei acesteia, chestiunea influenţei traducerilor sau rolul tiparului în ridicarea edificiului arhitectonic al „frumoasei fără corp", cum este numită limba română, nu reprezintă nici pe departe un efort de rutină, la îndemîna oricui. Dimpotrivă, acest efort, presupune buna cunoaştere a istoriei limbii materne, deprinderi înnăscute pentru filologie, capacitatea de a privi în ansamblu, comprehensiv, iute perspicacitate, intuiţie de factură

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)

detectivistică, fantezie ținută sub controlul sever al logicii, lecturi stăruitoare, repetitive, chiar iluminări sau fulgurații ivite din tensiunile existente între teorie şi practică, întemeieri de credințe, achiziții. Ele sunt – după spusa învățatului Philippide – dovada vie că ştiința fiind grea, nu este la îndemîna oricui. Ea îi însoțeşte în viață pe cei neînfricați şi temerari, pe cîştigători. Avem, astfel realizat, tabloul panoramic al preocupărilor profesorului Alexandru Gafton, din care iese în față profilul său de cercetător aflat la vîrsta deplinei forțe şi maturități ştiințifice, care poate privi cu mîndrie la realizările de pînă acum. Ele constituie un parcurs în proiecția căruia sunt uşor observabile jaloanele traseului de viitor. Felicitîndu-l încheiem scurta noastră intervenție, din *Laudatio*, cu adagiul latin cel mai potrivit momentului: Vivat, crescat, floreat!

BDD-V2284 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:57:54 UTC)